

La Protecció Integral Feminista, una alternativa de cura col·lectiva per a construir vida

Pepa Roselló · *Comunicació Entrepobles*

Entrevista a Lilian Girón i Liana Funes, defensores de drets humans a Hondures

Lilian Girón y **Liana Funes** són dues defensores d'Hondures que formen part de la Iniciativa Mesoamericana de Mujeres Defensoras de Derechos Humanos (IMD) i la Red Nacional de Defensoras de Derechos Humanos en Honduras. Van vindre de gira per Barcelona, València i Elx per a compartir experiències, aprenentatges i eines sobre la protecció integral feminista, una estratègia que tenen des de la IMD per a la protecció, seguretat, autocura i cura col·lectiva de les activistes a Centreamèrica i Mèxic.

Des de la IMD porten anys investigant les violències que pateixen les dones a Centreamèrica i Mèxic, i en aquest mateix any segons un estudi preliminar de la IMD s'han comés 2.641 agressions durant el primer semestre de 2023, d'elles almenys 438 van

ser agressions contra les defensores que defensen la terra, el territori i el medi ambient (82%), de les quals 420 van ser durant accions col·lectives.

Segons la Red Nacional de Defensoras de Derechos Humanos en Honduras, organització que està dins de la IMD, s'han documentat que el mes de setembre es van identificar 377 agressions dirigides a defensores de drets humans, reportant un augment de més de 100%. Són dades que fan mal, veritat?

Des d'Entrepobles parlem amb Liana i Liliana sobre la protecció integral feministes, de les cases de sanació i l'autocura col·lectiva, així com les experiències concretes que il·lustren el tipus de treball que realitzen per a protegir i fer costat a les defensores de drets humans.

Ens podeu explicar què és la Iniciativa Mesoamericana de Dones Defensores de Drets Humans (IM-Defensores)? Quin és el vostre principal objectiu?

Liana Funes: La IMD som una articulació de xarxes a Mesoamèrica que ens ajuntem per a sostindre i defensar la vida i els nostres cossos en un context de dictadura i de govern autoritaris. Hi havia molta repressió de part de l'Estat per a afavorir interessos empresarials i llavors, pel 2013, companyes que van fundar la iniciativa mesoamericana, van decidir conspirar ací: una trobada de dones que defensaven els drets, a altres companyes que feien la defensa dels seus territoris, enfront d'interessos perquè fàctics i econòmics forts.

Quines són les formes de violència que s'enfronten les defensores de drets humans a Hondures? Quines són les agressions més destacades?

Liana Funes: Els agressors són molts, i encara que tenim dades, crec que és important dir que s'articulen tant en l'Estat, la policia, l'exèrcit, la seguretat privada, com els que representen interessos de sectors empresarials, mineres, hidroelèctriques, i també amb una sèrie de desconeguts que tenen a veure amb organismes sicarials. El crim organitzat també s'articula en contra dels cossos de les defensores. I el que fa encara com més brutal, dins d'aquestes formes de violència, és que el patriarcat té un paper fonamental... i moltes vegades són els mateixos companys d'organitzacions els que contribueixen al fet que el risc incremente.

Sobre les agressions, hi ha una sèrie de patrons que tenen a veure amb les campanyes de desprestigi, que són un dels passos inicials d'aquesta violència i és deslegitimar la imatge de les companyes, de les seues veus, de les seues lluites... Hi ha processos judicials en contra de les companyes, criminalització de la lluita, de la defensa que fan i també hi ha agressions directes contra els seus cossos i les amenaces, la fustigació, la vigilància permanent. Una de les amenaces que hem identificat que no li fan als defensors, per exemple, és amenaçar a la seua família, dir-los que aniran i agrediran als seus fills i a les seues filles.

A les dones se'ls qüestiona la sexualitat, i s'utilitza per a generar fins i tot un ambient en la comunitat hostil per a les companyes. Nosaltres enfront d'això hem construït un principi polític que és el d'abraçar amb els nostres cossos i ràbies a aquelles companyes que han sigut desprestigiades. I sobretot saber i dir públicament que davant aquestes campanyes de desprestigi, nosaltres el que fem és prestigiar a les companyes, valorar la seua lluita, valorar la seua vida. Però sí que tenim dades a Hondures que són alarmants.

Liliana Giron: Per exemple, dins de la [pàgina web de la IMD](#), podeu trobar dades a major profunditat. Però una de les coses que sabem és que dins del 2015 al 2019, van haver 45 intents d'assassinat. D'eixos 45 intents d'assassinat, 35 corresponen a Hondures.

Liana Funes: A l'any 2023, específicament el mes de setembre, s'han registrat i documentat 377 agressions contra defensores. Aleshores, les nostres companyes de documentació i registre fan una anàlisi amb les companyes que comparteixen aquestes situacions de risc, perquè a partir d'ací venen les estratègies de cura, i de cuidar als col·lectius.

El 78% d'aquestes 377 agressions registrades són dirigides cap a les companyes que defensen el dret a la terra, el territori, després es va desglossant amb les que defensen els drets de la població LGBTI, els drets dels pobles indígenes, el dret a la veritat, justícia i reparació, drets sexuals i reproductius i dret al medi ambient i béns comuns. I aquesta lluita nostra, que no solament és nacional, sinó que s'articula a El Salvador, Mèxico, Hondures, Guatemala i Nicaragua.

El dret a la terra implica el dret a la vida, a preservar les arrels, els orígens, simbolitza tot. Entre 2021 i 2022 també miràvem que havien sigut registrades 6429 agressions a nivell de Mesoamèrica, a nivell de tota la IMD, per a 1114 defensores. Això significa que eixes 1114 companyes tenen un

El 78% d'aquestes 377 agressions registrades són dirigides cap a les companyes que defensen el dret a la terra

registre d'incidències, d'amenaques, summament reiterades, perquè hi haja una sumatòria total de 6000 i escaig.

No cedirem davant els múltiples sistemes de violència i d'opressió. Estem en eixe camí de continuar construint alternatives i construccions una política que construisca vida.

Liliana Giron: Ho diuen les dades i ho diuen aquests anys de lluites i de resistències com IMD. Ho hem vist, per exemple, com inclusivament dins dels mateixos governs que es categoritzen com a governs progressistes, socialistes, també hi ha l'expulsió, la persecució a les defensores, com es continua restringint el dret a defensar drets.

Per exemple, les companyes de Nicaragua estan patint tota la crisi política en la qual es troben i com això any rere any s'ha anat aguditzant, fins i tot dins dels nostres mateixos territoris també ha anat succeint. Aleshores, sabem que els contextos es posaran moltíssim més forts, perquè els poders es reconfiguren i busquen enfortir-se. I enfront d'això, nosaltres també busquem la manera de continuar reprement les nostres forces, i sabem que articulades entre totes aquestes connexions i direccions territorials som moltíssim més fortes.

La Protecció integral feminista és una de les estratègies i enfocaments que adopta la IM-Defensores per a abordar la protecció, l'autocura i la seguretat de les dones defensores de drets humans. Per què és una estratègia de la IMD?

Liana Funes: És una estratègia perquè crec que ha de veure amb la manera de valorar i de legitimar que la vida i els nostres cossos que estan en lluita permanent i també són part d'eixe territori a defensar. Hi ha molts dels riscos que enfrontem tenen a veure amb impactes que van sobre la nostra emocionalitat i sobre la nostra salut. És a dir, estar en estat d'alerta constant perquè saps que en qualsevol moment atacaran el teu territori o atacaran a una companya... 32 companyes van ser assassinades entre 2021 i 2022 i sabem que hi ha una forta articulació.

Aleshores, també el tindre por de perdre a una altra companya, a sentir l'impacte que aquests dols tenen en la nostra vida, en les nostres organitzacions, perquè això no es pot fer si no és construint estratègies que hagen de veure amb

protegir la nostra vida, però també necessitem protegir els nostres cors. I això passa també per nomenar que ens sentim dolgudes, és cert que tenim por de perdre a companyes, estem molt indignades per tota la violència que enfrontem. Però això només ho podem fer també si aprenem que en les nostres construccions polítiques, les abraçades, els temps de descans per a poder sentir que els nostres cossos poden continuar avant enfront d'aquesta lluita, però també gaudir-la... i és un aprenentatge que Berta ens va deixar, una missió, el sentim així: que la utopia es viu per endavant, i nosaltres diem que volem defensar per a viure i viure bé.

Viure bé passa també per viure amb alegria, alimentar-nos bé, la sobirania alimentària per a nosaltres és molt important, perquè passa per la nostra cultura, passa per la nostra espiritualitat. Sense la vida mateixa, que és viure la cura, doncs no podem. I per això és que les estratègies també que teixim des de la IMD per a cuidar-nos són col·lectives, perquè hem entès que no podem només salvar-nos individualment, sinó comunitàriament i en xarxes. Per això

ens hem inventat tantes metodologies diverses també com processos i accions que es requereixen en moments específics, però que ens alcen l'esperit, la força i el guany de continuar.

Podeu compartir exemples o experiències concretes que il·lustren el tipus de treball que realitzen per a protegir i fer costat a les defensores de drets humans a la regió? Ens podeu parlar sobre les cases d'acollida, com són, què representen per a les dones que arriben, com es sostenen?

Liliana Girón: La Casa "La Serena" i "La Siguata" són part de l'estratègia d'aquesta proposta de protecció integral feminista, estan dins de l'estratègia d'autocura, cura col·lectiva i sanació. És una proposta que representa eixa possibilitat de poder recuperar l'esperança quan sentiu que ja tots els esforços, totes les experiències que han tingut les companyes enmig de les seues lluites, quan ja sembla que res canvia... Passa tot això que ja Liana va compartir sobre els impactes col·lectius i personals que ens passa factura en els cossos, les cases representen eixa possibilitat per a arriscar-nos potser una vegada més, però aquesta vegada per a fer eixa recuperació del nostre propi benestar. Son espais on podem dir en un sentit simbòlic que són llocs màgics, perquè passen per ací no sols espais de reflexió, espais de sanació, que tenen diferents abordatges, diferents enfocaments, doncs perquè les companyes que arriben a eixos espais són companyes que estan en un estat absolut de desgast, de cansament, que arriben amb molts dolors per dols, per pèrdues organitzatives, també a nivell de la seua família, amb situacions de crisis emocionals i també de salut física.

Les cases el que fan és posar a disposició, un temps determinat perquè les companyes puguen endinsar-se en eixe camí per a recuperar-se

Les cases el que fan és posar a disposició, un temps determinat perquè les companyes puguen endinsar-se en eixe camí per a recuperar-se. Per a nosaltres representa concretament una expressió de justícia feminista, un espai que ens fa justícia. Sabem que si una de les nostres companyes, per exemple, li van ficar una carta de llibertat, però ha de continuar anant a signar o li limita la seua restricció i la seua mobilitat i la seua organització ha passat per un procés de judicialització on el mateix sistema de justícia és injust. Llavors, sabem que la Serena i la Siguata representen eixa manera de poder fer-nos justícia des d'una altra forma.

I ací tenen acompanyament social, emocional?

Liliana Girón: Ací tenim diferents abordatges, diferents enfocaments. Per exemple, hi ha espais de descans, que és part dels dissenys terapèutics. El que es fa és que primer fem una cridada o fem una invitació al fet que vinguen companyes per a poder rebre-les a la casa. Abans que arriben a la casa, fem un procés d'entrevista amb elles per a poder conèixer amb profunditat quina és la situació en la qual arriba la companya i d'eixa manera poder articular, si són estades col·lectives i ajustar un acompanyament adequat al que estan vivint.

Però els espais no solament són col·lectius, també hi ha una part de treball molt individual i personal. Què fem ací? Fem abordatges que tenen a veure amb espais que directament fan que treballes el teu cos des d'un sentit polític, sabent que dins d'eixe cos físic habita també la història. Aleshores, fem abordatges de tipus emocional, energètic, espiritual, i tot ho anem articulant. Fem un disseny de tres intencions, el primer, per exemple, en els primers dies, el que ens interessa és que les nostres companyes puguen tindre el temps i l'espai per a escoltar el seu propi cos, escoltar la seua pròpia veu interior i donar-se el permís de sentir. Després van avançant i quan ja estan en el següent moment, les nostres companyes comencen a moure's d'eixe lloc, de tot eixe acumulat de dolor, de físic, emocional, històric... Comencen a transitar també per altres espais on elles poden anar prenent la consciència de que això està passant, això em fa mal, però també vaig reconeixent com la meua força interior o les nostres forces interiors, perquè les cases són espais també recuperar la força col·lectiva i després arriba un últim moment que nosaltres per Audre Lorde, li diem el final del camí, on erotitzem la vida. Els cossos estan erotitzats, les companyes estan conscients de les situacions de tornar al seu territori, de tot el que toca enfrontar. Però la manera de lluitar ja no és el sacrifici i el sofriment com a forma d'activisme, sinó incorporem aquestes noves formes de cura col·lectiva. Es porten també eines per al seu dia a dia i elaboren els seus plans d'autocura, perquè no té sentit que només transiten aquest temps per

les cases, sinó que també aquesta siga una estratègia més sostenible i nosaltres donem seguiment i acompanyament d'això.

El comunitari és polític...

Liliana Girón: Una de les coses importants que nosaltres diem, i ací reprenem això que posiciona l'activista dominicana Ochy Curiel, vam aprendre des dels feminismes que anàvem coneixent que el comunitari és polític. Sent que té tot el sentit, perquè és l'única forma en la qual ens aconseguirem sostindre definitivament. La idea és que dins d'aquests

processos és com ens fer-nos càrrec de nosaltres mateixes, responsables, conscients de nosaltres. I en eixa mesura el que aportarem als processos organitzatius també ajudarà a enfortir l'organització, el moviment. És que és com un donar i rebre, des del personal al col·lectiu, al comunitari.

Liana Funes: I és també construir moviments amb ànima. Perquè el que succeeix és que a vegades en la lluita constant les nostres energies estan posades sempre com en el futur, la nostra energia es torna molt reactiva també i nosaltres necessitem construir projectes de vida.

Per exemple, les cases de salut ancestral de la Ofraneh. En la pandèmia tothom estava molt preocupat perquè no hi havia un sistema de salut pública que funcionara, de manera autònoma van dir val, cal sostindre la vida d'un poble, i van compartir saviesa ancestral perquè la gent poguera tindre accés a cuidar la seua vida.

A vegades, si no fem processos que tinguen a veure amb la nostra sanació, amb la nostra reflexió i amb portar l'energia al present, molt difícilment podrem també construir un altre tipus de vida possible.

Quin missatge els agradaria transmetre tant a la comunitat internacional, europea, com ací a l'estat espanyol, de la importància que té la protecció i la seguretat de les persones que defensen els drets humans?

Dir que és una lluita contra un sistema i nosaltres històricament des del moviment feminista hi ha una proposta que ha de veure amb esborrar la frontera i reconèixer també que el que necessitem construir un moviment que realment els cossos de la indignació (que diu una amiga transfeminista) són els que atemoreixen al poder, aixina que imagineu-se cossos, indignats plens de tendresa, de construcció política ètica, és encara més potent. Construir relacions polítiques i ètiques que ens porten a enfortir els moviments que som els que fem front a aquest sistema, i reconèixer que aquest sistema té aquest entramat, capitalista, racista i patriarcal i aquests els hem de combatre junts, no es poden per separat, perquè sinó li estem donant força.

Pensar quines maneres d'abraçar-nos construïm, sostindre i nodrir espais com a cases de sanació és una cosa central, continuar construint processos en fase de reflexió, per a sanar les nostres històries, la nostra memòria, les ferides que hi ha, també entre els pobles, de qüestionar-nos el colonialisme, el racisme, i així és com trobarem maneres de construir vertadera solidaritat entre nosaltres, vertader "acuerpamiento", perquè és tindre la certesa que estaran companyes amb nosaltres per a nosaltres.

Venim ací de la gira, i en realitat ha sigut un espai que ens ha omplert molt, ens hem sentit amb tendresa, contentes i satisfetes de saber que nosaltres trobem ací també a companyes que continuen fent lluita i fan boicot contra el sistema i això també impacta en els nostres territoris. 🧡